

Αυτόχθονες ὡσαύτως ἦσαν καὶ οἱ Σίκουλοι, οἵτινες ἀκολούθως ἐκδιωθέντες ὑπὸ τῶν Ὀσκων, μετηνάστευσαν εἰς τὴν Σικελίαν, ἣν κατεῖχον οἱ Σικανοί. Αυτόχθονες ἦσαν καὶ οἱ Οὐμβροὶ ἢ Οὐμβρικοὶ, τοὺς ὁποίους, ὡς μαρτυρεῖ ὁ Ἡρόδοτος, εὔρε καὶ ὁ Τυρσηνός ὅταν ἐκ τῆς Λυδίας ἀφίχθη εἰς τὴν Ἰταλίαν. Πλὴν ἐνταῦθα ὑπῆρχον κατὰ τοὺς ἀρχαιοτάτους χρόνους καὶ Πελασγοί, καὶ Αὔσονες, καὶ Ὀσκοί, καὶ Ἑσπερίται, καὶ Τοδσκοί, οἵτινες κατὰ τὸν Ῥωμανιόζην, δὲν ἦσαν αυτόχθονες, ἀλλὰ μετανάσταί ξένοι καὶ εὐπλείστοι Λίβυες, ὡς τοιοῦτοι ἦσαν καὶ οἱ μεταγενέστεροι πάντων Ἰταλοί, ἐξ ὧν μετωνομάσθη καὶ ἅπασα ἡ χώρα Ἰταλία, καλουμένη ἀνέκαθεν Σατουρνία, καὶ μετὰ ταῦτα διαδοχικῶς, ὡς ἀνεφέραμεν, μὲ ἑτέρα ὀνόματα. Ἄς διαλάβωμεν ἰδιαιτέρως περὶ μιᾶς ἐκάστης ἐκ τῶν εἰκαζομένων αὐτῶν μεταναστεύσεων.

Καὶ περὶ μὲν τῶν Πελασγῶν, οἵτινες μόνοι ἦσαν καὶ ξένοι, οὐδὲν ἔχομεν νὰ προσθέσωμεν, διότι εἶπομεν τὰ εἰκότα, ἀναπτυσσόμενοι ἐπὶ τοῦ παναρχαίου Ἑλληνισμοῦ, ἐνταῦθα παρατηροῦμεν ἀπλῶς, ὅτι τὰ ἐν τῇ Ἰταλικῇ χώρᾳ ἔχνη τοῦ ὑποτιθεμένου πολιτισμοῦ τῶν, οὐδαμοῦ ἀνακαλύπτονται, διότι δὲν εἶχον τοιοῦτον οὔτε καὶ τὰ εὐάριθμα καὶ ἀσήμαντα αὐτῶν σπέρματα, ἅτινα προλαβόντως ἐσμειώσαμεν ἐν Ἑλλάδι, ἀπαντῶνται ἐν τῇ παναρχαίᾳ Ἰταλίᾳ, ἐκτὸς ἂν θεωρήσωμεν ὡς λείψανον Πελασγικόν τὸ ἐπικρατοῦν ἔθος εἰς τοὺς Ἐτρούσκους, τοῦ νὰ ἀναγλύφωσιν ἐπὶ τῶν τειχῶν τῶν πόλεων τῶν τὸ πέος τοῦ ἀνδρός, ὡς ἔμβλημα δημιουργικῆς δυνάμεως, ἢ κατ' ἄλλους ὡς σύμβολον τῆς παραλυσίας καὶ ἀχοσμίας τῶν γῆων τῶν.

Ὡς πρὸς δὲ τὰς ἑτέρας ἐκ Λιβύας φανταζομένας

μεταναστεύσεις, δὲν δυνάμεθα νὰ μὴν οἰκτείρωμεν ἐκ προοιμίων τὸν ἄλλως περιφανῆ ἄνδρα, ὅστις ἐκ νεωτεριστικοῦ πνεύματος καὶ αἰρεσιακῆς μανίας ὠθούμενος, ἀνέλαβε νὰ ὑποστηρίξῃ θέμα ὅλως ἀνυπόστατον καὶ παράδοξον, ἐνεκα τοῦ ὁποίου ἐξοκέλλει καὶ εἰς γραμματικὰς σχολαστικότητας, αἵτινες ὑπερβαίνουν καὶ αὐτὰς τὰς μεираκιώδεις μωρολογίας. Ἀναφερόμενος ὁ Ῥωμανιόζης εἰς τὰ ὑπὸ τοῦ Ἡροδότου ἱστορούμενα περὶ τῶν διαφόρων τῆς Λιβύας φυλῶν, λέγει ὅτι οἱ μὲν Αὔσονες τῆς Ἰταλίας κατήγοντο ἐκ τῶν Αὔσέων, οἱ δὲ Ἑσπερίται ἐκ τῶν Εὐεσπεριτῶν, καὶ οἱ Ὀσκοί ἐκ τῶν Αὔσχισῶν, φυλῶν ὄλων τῆς Λιβύας.

Ὁ ἀναβαπτισμὸς ὅμως οὗτος ἢ ἡ μετωνυμία αὕτη τῶν Αὔσέων εἰς Αὔσονας, τῶν Εὐεσπεριτῶν εἰς Ἑσπερίτας καὶ τῶν Αὔσχισῶν εἰς Ὀσκους, ἐκτὸς τοῦ ὅτι οὐδεμίαν ἢ ὀλίγην ἔχει γραμματικὴν ἢ ἔτυμολογικὴν συνάφειαν, δὲν συντελεῖ τὸ παράπαν καὶ πρὸς τὸν σκοπὸν δι' ὃν ἐπεννοήθη, διότι αἱ φυλαὶ αὗται κατὰ τὸν Ἡρόδοτον, ἢ οὐδένα ἢ ὅλως βάρβαρον εἶχον πολιτισμόν· αἱ δύο ἐξ αὐτῶν ἀνήκον εἰς τοὺς νομάδας, καὶ ἡ τρίτη, ἢ τῶν Εὐεσπεριτῶν, εἰς τοὺς ἀροτήρας Λιβύας.

Ἡ θρησκεία ὄλων τῶν Λιβυκῶν φυλῶν ἀνήγετο εἰς τὴν λατρείαν τοῦ Ἡλίου καὶ τῆς Σελήνης. Μόνοι οἱ περὶ τὴν Τριτωνίδα λίμνην Αὔσες καὶ Μάγλυες, ἐλάτρευον τὸν Τρίτωνα, τὴν Ἀθηνᾶν καὶ τὸν Ποσειδῶνα· αἱ δὲ παρθένοι αὐτῶν ἤγον ἐνιαύσιον ἐορτὴν τῆς Ἀθηνᾶς, καθ' ἣν ἐνδύουσαι καὶ κοσμοῦσαι τὴν ὠραιωτέραν ἐξ αὐτῶν μὲ περικεφαλαίαν Κορινθουργῆ καὶ πανοπλίαν Ἑλληνικὴν, ἔθετον αὐτὴν ἐφ' ἄροματος καὶ τὴν περιήγαγον περὶ τῆς Λίμνης· μετὰ

ταῦτα συνεκρότου ἐπ' ὀνόματι τῆς Ἀθηνᾶς μάχην, πληττόμεναι πρὸς ἀλλήλας μὲ λίθους καὶ ξύλα μεχριστοῦ πολλαὶ ἀπέθνησκον ἐκ τῶν τραυμάτων, αἱ δὲ οὕτω θνήσκουσαι ἐκαλοῦντο ψευδοπαρθένοι.

Τὸ ἔθιμον τοῦτο, τὸ ὁποῖον εἶχε πολλὴν ὁμοιότητα μὲ τὰ ὑπὸ τῶν παρθένων τῆς Σπάρτης τελούμενα γυμνάσια, ἢ στολὴ μεθ' ἧς περιεβάλλετο ἡ καλλιστεύουσα ἐκ τῶν παρθένων, καὶ τὰ ὀνόματα τῶν Θεῶν, κατὰ μαρτυροῦν τὴν ἐξ Ἑλλάδος προέλευσίν των, ἧτις ἴσως χρονολογεῖται ἀπὸ τὴν ἐποχὴν τοῦ Ἡρακλέους ἢ τοῦ Περσίου, μεταβάντος εἰς τὴν Τριτωνίδα λίμνην διὰ τὴν κεφαλὴν τῆς Γοργόνας, ἢ τέλος τοῦ Ἰάσονος, διελθόντος ἐκεῖθεν, κατὰ τὸν Ἡρόδοτον, μετὰ τῆς Ἀργούσ, ἐνεκα ἐναντίων ἀνέμων.

« Ἔστι δὲ καὶ ὁδε λόγος λεγόμενος Ἰήσονα . . . .
 » ὡς πλόοντα γενέσθαι κατὰ Μαλίην, ὑπολαβεῖν ἀνεμον βορέην, καὶ ἀποφέρειν πρὸς τὴν Λιβύαν· πρὶν δὲ κατιδέσθαι γῆν ἐν τοῖσι βράχεσι γενέσθαι λίμνης τῆς Τριτωνίδος. »

Τὰ δὲ ἦθη τῶν φυλῶν αὐτῶν ἦσαν ἄγρια, βάρβαρα καὶ ἐν πολλοῖς ἀσχήμονα, ὡς εἶναι συνήθως τὰ τῶν νομάδων καὶ ποιμενικῶν φυλῶν· τινὲς ἔζων, ὡς ἀναφέρει ὁ Ἡρόδοτος, βίον ὅλως κτηνώδη· « γυναῖ-
 » κας δὲ νομίζοντες πολλὰς ἔχειν ἕκαστος ἐπίκοινον αὐτέων τὴν μῖξιν ποιῶνται. » Τοιοῦτοι ἦσαν, κατὰ τὸν Ῥωμανιόζην, οἱ πατέρες τῶν ἐν Ἰταλίᾳ ἀρχαίων Λυσόνων, Ὀσκων καὶ Ἑσπεριτῶν, ἂν ποτε Ἑσπεριταὶ ὑπῆρξαν ἐν τῇ Ἰταλικῇ χώρᾳ. Τῶν δὲ Τούσκων ἢ Τυρρηνῶν καὶ ἐπὶ τέλους τῶν Ἰταλῶν, τίνες ἦσαν; Περὶ αὐτῶν οὐδεμίαν ποιεῖται μνείαν ὁ Ἡρόδοτος. Ἡ γόνιμος ὁμῶς διάνοια τοῦ καθηγητοῦ τῆς Πανίας τὰς ἀνέσκαψεν ἀλλαχοῦ, εἰς τὸν Στράβωνα, τὸν Σα-

λούστιον καὶ τὸν Πλίνιον. Οὗτοι μὲν, λέγει, δὲν ἀναφέρουν φυλὴν Τούσκων, πλὴν μνημονεύουν ποταμὸν Τούσκα πρὸς τὰ μεθόρια τῆς Νουμιδίας Tusca Fluvius Numidiae finis, ἐξ οὗ ἐρρέυσαν μέχρι τῆς θαλάσσης οἱ ὄνειροπλασθέντες Τούσκοι τῆς Λιβύας, καὶ ἐπὶ δελφίνων ὀχούμενοι, ἀπεβιβάσθησαν εἰς τὴν Ἰταλίαν. Ὡσαύτως οἱ ἴδιοι συγγραφεῖς ἀναφέρουν πόλιν τινὰ τῆς Νουμιδίας καλουμένην Τάλα, τῆς ὁποίας οἱ κάτοικοι ὠνομάζοντο Ταλιάνοι· οὗτοι μεταναστεύσαντες εἰς τὴν Σικελίαν, καὶ ἐκ ταύτης εἰς τὴν Ἰταλίαν, κατίσχυσαν ὅλων τῶν ἀποχθόνων, καὶ μετέδωκαν εἰς αὐτὴν καὶ τὸ ὄνομα τῶν καὶ τῶν πολιτισμῶν των. Ἡμεῖς τῇ ἀληθείᾳ ἐκπληττόμεθα παρατηροῦντες ὅτι ἀνὴρ οἷος ὁ Ῥωμανιόζης, εὐηρεστήθη ν' ἀσχοληθῇ εἰς τοιοῦτου εἶδους γραῶδεις καὶ παραδόξους μύθους· εἰς αὐτὸν τῶντι ἀρμόζει τὸ ἐπίθετον, δι' οὗ ἄλλοτε ἐχαρακτήριζον οἱ σύγχρονοὶ τοῦ Τιμαῖον τὸν Λοκρὸν, καλοῦντες αὐτὸν Γρασοσυλλέκτην. Εἶναι δὲ ἀπορίας ἄξιον πῶς δὲν ἀνεμνήσθη ὁ Ῥωμανιόζης καὶ τῶν Ταλιάνων τοῦ Ἀστρακάν, ἐξ ὧν νὰ ἐτυμολογήσῃ τὸ ὄνομα τῆς Ἰταλίας.

Πλὴν ἔστω. Τίνα ποτὲ, ἐρωτῶμεν, πολιτισμὸν ἠδύναντο νὰ μεταδώσωσι φυλαὶ βάρβαροι καὶ νομάδες, ἀφοῦ δὲν εἶχον τοιοῦτον; — Οὐχὶ ἄλλον βεβαίως, εἰμὴ ὁποῖον μετέδωκαν καὶ οἱ πλάνητες Ήελασγοί, διότι οὐδὲ αὐτὰ τὰ ὀλίγα, ἅτινα ἀναφέρει ὁ Ἡρόδοτος περὶ τῶν Λιβύων νομάδων, ἀπαντῶνται εἰς τὸν ἀρχαῖον πολιτισμὸν τῶν Ἑτρούσκων ἢ τῶν ἐτέρων Ἰταλῶν. Ἐπειτα, διατί νὰ μὴ μεταναστεύσωσι καὶ ὅλαι ἢ πλείοτεραι Λιβυκαὶ φυλαὶ; Μήπως αἱ παραδεχόμεναι ὑπὸ τοῦ Ῥωμανιόζη ἦσαν πολυπληθέστεραι καὶ ἐπικρατέστεραι; Τοῦτο εἶναι ἀναπόδεικτον.

Ἴνα ὁμως εἰκάσωμεν μετὰ τίνος λογικότητος μεταναστεύσεις ἐθνῶν εἰς ἀλλοτρίας χώρας, καὶ διαβάσεις θαλασσῶν, ἔπρεπε νὰ προαποδείξωμεν ἱστορικῶς, ἂν οὐχὶ βαθμὸν τινα πολιτισμοῦ, τοῦλάχιστον πλημμύραν πληθυσμοῦ, ἡγέτας, μέσα μεταβάτεως, πλοῖα, ὄπλα ἀμυντικὰ καὶ ἐπιθετικὰ, προμηθείας τινὰς καὶ ἕτερα, πλὴν τοιαῦτα οἱ ἀρχαῖοι συγγραφεῖς οὐδαμοῦ μνημονεύουν περὶ τῶν Λιβύων, καὶ διατί; Διότι δὲν ἦσαν ψεῦσται καὶ μυθοπλάσται, ὅπως μεταμορφόνωσι τὰ Ἰαυρτάρια σκόπη εἰς Ἡλύσια πεδία. Οἱ νεώτεροι καὶ ἰδίως ὁ ὑποστηρικτὴς τῶν περὶ ὧν ὁ λόγος μεταναστεύσεων, ὠφείλον ν' ἀνεύρωσι καὶ νὰ μᾶς ἀποδείξωσι ταῦτα, καὶ οὐχὶ μόνον νὰ καταφάσκωσι, καὶ ὡς ἀπὸ ἱστὸν ἀράχνης ἀναρριχόμενοι, νὰ πλέκωσι καὶ ἐξυφαίνωσι μὲ ἀπλὰ ὀνόματα οὐδεμίαν ἔχοντα σχεδὸν συγγένειαν, συστήματα ἰδανικὰ, ὁμοιάζοντα μὲ Ἀραβικὰ διηγήματα, ἢ νὰ δημιουργῶσι φαντασιώδεις πολιτισμοὺς εἰς φυλάς, αἵτινες ὡς ἔζησαν νομαδες καὶ βάρβαροι, οὕτω καὶ ἀπέθανον. Τοιαῦται ἀρχαιολογικὰ καὶ μελέται εἶναι ἀνάξια σπουδαίων ἀνδρῶν, καὶ ὅλως ἀνωρελεῖς πρὸς λύσιν σοβαρῶν ζητημάτων, διότι οὐδὲν ἐπιχέουν φῶς ἐπ' αὐτῶν, μάλιστα ἔτι μᾶλλον τὰ συγγέρον καὶ τὰ καθιστοῦν δυσκατάληπτα καὶ δυσερμήνευτα.

Ὁ ἀξιούμενος λοιπὸν Λιβυκὸς πολιτισμὸς, ὡς καὶ ὁ Πελασγικὸς, οὔτε ὑπῆρξαν, οὔτε εἰσῆχθητᾶν ποτε ἐν τῇ Ἰταλικῇ χώρᾳ. Ἀποκλειομένων δὲ αὐτῶν, καὶ μὴ ἀποδεχομένων ἐτέρων ἀλλαγῶν, ἀπομένει τότε ἡ δοξασία τοῦ Μικάλη, ὅστις ὀρθότερα φρονῶν, θεωρεῖ αὐτόχθονα τὸν ἀρχαῖον Ἰταλικὸν πολιτισμὸν. Πλὴν τίς ἦτον οὗτος, καὶ μέχρι τίνος σημείου κατέληξεν, ὅτε οἱ Ῥωμαῖοι κατέκτησαν τὴν Ἐτρου-

ρίαν ἢ Τυβέρηνιαν, εἰς ἣν ὁ πολιτισμὸς αὐτὸς ἐπρώτευεν;

(ἀκολουθεῖ.)

ΑΠΑΝΤΗΣΙΣ

ΠΡΟΣ ΤΟΝ ΦΙΛΟΝ ΓΕΩΡΓΙΟΝ.

Ἀνέγνωσα μετ' ἐπιστασίας τὸ περιεχόμενον τῆς ἐπιστολῆς σου, τὸ ὅποιον οὐσιωδῶς συνοψίζεται εἰς τὸ ὅτι ὁ Αἶνος ἔχει τὸ ἀμάρτημα νὰ ἦναι πάντοτε σοβαρὸς, καὶ νὰ αἰωρεῖται εἰς ὑπεραιθερίους χώρας, ἐνῶ ὁ κόσμος σήμερον ἀρέσκεται μᾶλλον εἰς ἐκχύσεις φαιδρᾶς καὶ πτήσεις χθαμαλωτέρας· προτιμᾷ τὴν εὐθυμολογίαν ἀπὸ τὴν ὀρθολογίαν· ἐπιθυμεῖ ἀναγινώσκων καὶ χασμώμενος ἢ καπνίζων νὰ διασκεδάζη, καὶ οὐχὶ μελετᾶν καὶ σκεπτόμενος νὰ κοπιάζῃ· ὁ καιρὸς δὲν τοῦ ἐπιτρέπει τὴν σκέψιν· αὕτη εἶναι ἀσυμβίβαστος καὶ μὲ τὰς ἀσχολίας, καὶ μὲ τὰς τρυφάς, καὶ μὲ τὴν ὀκνηρίαν· τὰ Περιοδικὰ μάλιστα πρέπει νὰ διαφυλλίζωνται ἢ παίζωνται διὰ τῶν δακτύλων ὡς τὰ ὄργανα, καὶ νὰ εἰσάγωσι τὴν σοφίαν, ὡς ἐκεῖνα τὸν ἤχον εἰς τὰς ἀκοάς. Ἡ πολύπτυχος γλαμῆς τῆς ψυχρᾶς φιλοσοφίας καὶ τῆς αὐστηρᾶς ἠθικῆς, εἶναι ἱματισμὸς ἀλλοτρίας ἐποχῆς καὶ ἐκτὸς τοῦ συρμοῦ· τὰ πολυχρώματα βράκη τῶν σκωπτολόγων ἠδύνουν πλείοτερον τὴν ὄρασιν, καὶ ἀποφέρουν ἀνώτερα κέρδη. Ἐν ἐνὶ λόγῳ ὁ κόσμος θέλει σπανίως νὰ σπουδάζῃ καὶ πάντοτε νὰ γελᾷ, ἢ νὰ τρέφῃ τὴν

νηπιώδη περιέργειάν του, ἔστω καὶ μὲ μικρολόγια ἀντικείμενα. Διὰ τὰ ἄξια προσοχῆς λέγει συνήθως « ἕξ » αὔριον τὰ σπουδαῖα· δηλ. ἅς κουρεύονται. »

Ἐγὼ, φίλε μου, οὐδέν τι ἔχω νὰ παρατηρήσω ὡς πρὸς τὴν ὁποίαν οὕτω παριστάνεις εἰκόνα τοῦ συγχρόνου κόσμου, διότι ἐκ τῆς ἀπόψεως ἣν λαμβάνεις αὐτόν, εἶναι ἡ πιστὴ τῶν πραγμάτων ἀντιγραφὴ, ἕνεκα τούτου εἶμαι καὶ ἐγὼ ἤδη παρεσκευασμένος. Πλὴν ἂν καὶ ὁ Αἴνος συνεμορφοῦτο μὲ τὸ σημερινόν τοῦτο τοῦ κόσμου αὐθέκαστον (humor) ἤθελε μὲν συνευθυμεῖ μετ' αὐτοῦ, καὶ διαβουκολῶν τὴν σκαιότητά του, ἐκμεταλλεύεται αὐτόν καὶ ἐπιτηδεύει, ἢ ὡς κοινότερον λέγουν τὸν τρυγᾶ βαθυηδόν καὶ τὸν ἐκμυζᾷ ὡς πρόβατον εὐαρέστως ἀμελγόμενον. Ἀλλὰ τότε ἤθελεν ὅπως παρεκτραπῆ ἐκ τοῦ ὑψηλοῦ καὶ κοινωφελοῦς σκοποῦ, ὃν δια τῆς Ἀγγελίας του ἀνεκήρυξε, καὶ ὅστις, ἂν πέπρωται νὰ πραγματοποιηθῆ, τοῦλάχιστον ἐν τῷ μέλλοντι, διὰ μένων σοβαρῶν ἀντικειμένων καὶ σπουδαίων ἐπὶ τῶν πραγμάτων συζητήσεων, καὶ οὐχὶ διὰ μικροπεριέργων εἰδήσεων καὶ ἀργολογιῶν, ἢ προσωπικότητων καὶ πολιτικῶν κερδοσκοπιῶν, δύναται νὰ ἐπιτευχθῆ. Ἡ βάρυτης τῶν γεγονότων καὶ ἡ ἐμβριθεῖα τῶν ἰδεῶν ὁδόντως καὶ μετ' εὐλήπτου καὶ καθαρᾶς φράσεως ἀναπτυσσομένων, καὶ οὐχὶ ἡ κουφόνοια καὶ εὐφρολογία, ἢ οἱ γρίφοι καὶ τὰ αἰνίγματα, ἢ αἱ ἀργυρολογίαι καὶ τὰ φητριστικὰ ὄργια, δύνανται νὰ μεταβάλλωσι τὰ κακῶς κείμενα, καὶ ἀνυμορφώσωσι τὰ πάντα.

Ἡ χορεία τῶν σοβαρῶν καὶ σοφῶν ἀνδρῶν μεταβάλλει καὶ προάγει σήμερον τὸν κόσμον, ὡς καὶ ἄλλοτε μετέβαλλε καὶ προήγαγε τὸν ἀρχαῖον· οὐχὶ ὁμῶς καὶ οἱ Κλέωνες, οἱ Ἀριστοφάνεις, οἱ Κρατῖνοι

καὶ οἱ τούτων ὅμοιοι, οἵτινες ἐνῶ τὸν διασκεδάζουσι καὶ μεθύουσι, χύνουσι ταυτοχρόνως ἀνεπαισθήτως καὶ εἰς τὰς ἀκοάς του ὅτε μὲν ναρκωτικὰ, ὅτε δὲ φονικὰ δηλητήρια· εἰς αὐτοὺς ἀρμόζει ὅ,τι ἔλεγεν ὁ Κικέρων περὶ τινῶν Ἀθηναίων ῥητόρων « Delectabant Athenienses magis quam inflamabant. » Ἐκ τῆς πληθύος τούτων, ἐξ ὧν βρῖθουν καὶ σήμερον ἅπαντα τὰ ἔθνη, δύνανται ὅσοι νοστιμεύονται νὰ ὠφεληθῶσι, τερπόμενοι καὶ ἐντροφῶντες κατὰ κόρον, διότι τότε ζοῦν καὶ ἀλύπως ἐν τῇ νεκρώσει των. Πλὴν φοβοῦμαι μήπως ὅταν ἀνανήψωσι, ἂν εἰς τοῦτο ποτὲ εὐτυχήσουν, ἴδωσι πλέον ἀργὰ ὅτι παρσύροντο ὑπὸ ἑτέρου εἶδους Ἀραβῆδων.

Ἄλλ' ἴσως μὲ εἶπης, ἀφοῦ ὁ κόσμος δυστυχῶς νηπιάζῃ ἢ μᾶλλον ἠλικῶς, ἀσθενῆ, ἅς τὸν μεταχειρισθῶμεν ὡς λέγει καὶ ὁ ποιητὴς τῆς Ἀπελευθερωθείσης Ἱερουσαλήμ περὶ τῶν νοσοῦντων νηπίων, ἀλείφοντες

« Di soave liquor gli orli del vaso. »

Σύμφημι. Πλὴν πιστεύω ὅτι καὶ ὡς πρὸς τοῦτο δὲν παρεμέλησεν ὁ Αἴνος, ὡς καὶ σὺ αὐτὸς μοὶ τὸ διβεβαίωσας εἰς προγενεστέραν σου ἐπιστολήν. Ἴνα δὲ καὶ τῶρα σοὶ παράσχω ἐν τοιοῦτον δείγμα, ἐπίτρεψόν μοι νὰ κλείσω τὴν παροῦσαν μὲ ἀτροφάς τινας παραπεφρασμένας ἐκ τινος χαριεστάτου καὶ ἐνταυτῷ παιδευτικωτάτου Ἐλεγείου τῆς μουσολήπτου Λέδης Ἰουλιανῆς, ἀκμασάσης ἐπὶ Ἐδουάρδου τοῦ IV (1480) καὶ ἐπιγραφομένου, « Τρόπος τοῦ νὰ ἔχη τις ἀληθῆ φίλον. » Ἴδου αὐταί.

« Ὡ πόσον ἐπεθύμουν νὰ ἔχω ἓνα ἀληθῆ φίλον· ἂν ἠδυνάμην νὰ εὕρω τοιοῦτον! Ἀλλὰ σήμερον ὁ κόσμος εἶναι τόσο ἀγκίσθητος, ὥστε ἀποκρούει πᾶ-

σαν φιλίαν. Πλὴν ἐγὼ ἐπέτυχον τέλος πάντων ἵνα φίλον, ὅστις οὐδέποτε θέλει μὲ ἐλέγξει ἢ δυσαρεστηθῆ ἔκ τῆς συναναστροφῆς μου. Ναί, μεταξύ ὄλων τῶν τῆς ἐξοχῆς καὶ τῆς πόλεως φίλων μου, εἰς σέ, ὦ βαλάντιόν μου (τσέπη), ἀπονέμω ἀπείρους χάριτας! »

« Τὸ βαλάντιόν μου, τολμῶ νὰ τὸ εἶπω καὶ νὰ τὸ ψάλλω, εἶναι ὁ σύζυγός μου. Ὡ πόσαι θλίψεις καὶ ἔριδες ἤθελον λείψει, ἂν ἕκαστος ἄνθρωπος εἶχε νὰ πληρώνη! Ὅταν ἐγὼ περιπατῶ μὲ πολυάριθμον συνοδίαν, ἅπαντες, ἕνεκα τοῦ χρυσίου καὶ ἀργυρίου μου, μὲ κολακεύουν, καὶ τότε πάλιν ἀναφωνῶ, ὦ βαλάντιόν μου, εἰς σέ ἀπονέμω ἀπείρους χάριτας! »

« Ὅταν εἶμαι φορτωμένη ἔκ τοῦ χρυσίου μου, καὶ ζυγίζω τὴν ἀξίαν τῶν κτημάτων μου, τότε οἱ ἄνθρωποι ἕνεκα τοῦ πλούτου μου, μὲ χαιρετοῦν καὶ ἐπιζητοῦν τὴν φιλίαν μου· ὅλοι μὲ περιστοιχοῦν μεγάλοι καὶ μικροί, καλοὶ καὶ κακοί. Ἐκ νέου δὲ τότε ἐπαναλαμβάνω, ὦ βαλάντιόν μου, εἰς σέ ἀπονέμω ἀπείρους χάριτας! »

« Πλὴν μοὶ συνέβη ποτὲ, ὅ,τι πολλάκις συμβαίνει καὶ εἰς πολλοὺς ἄλλους. Ὁ ἵππος μου, ἡ τράπεζά μου, τὰ ποιμνιά μου καὶ ὅλα μου τὰ ἀγαθὰ ἀπώλεσθησαν. Προσδραμοῦσα τότε εἰς τοὺς φίλους, τοὺς παρέστησα τὴν συμφοράν μου· ἀλλ' αὐτοὶ μ' εἶπον ν' ἀπέλθω ταχέως, ὡς ὑπήγον εἰς αὐτούς. Ἄχ! Τότε, ὅταν ἀπεμακρύνθην, ἠκολούθησα νὰ λέγω καθ' ἑαυτήν, ὦ βαλάντιόν μου, εἰς σέ ἀπονέμω ἀπείρους χάριτας! »

ΕΙΚΟΝΕΣ ΚΑΙ ΧΑΡΑΚΤΗΡΕΣ.

Ἐμετά τινων μεταστάντων, καὶ ἰδίως ἀρχαίων ἀσχολία, εἶναι πάντοτε προτιμότερα καὶ ὠφελιμότερα, ἀπὸ τὴν μετὰ πολλῶν ζώντων συνδιάλεξιν, διότι εἰς ἐκείνους εὐρίσκει τις οὐ μόνον τελειότερας, ἀλλὰ καὶ πλήρεις τὰς εἰκόνας καὶ σαφεῖς τοὺς χαρακτήρας· εἰς τούτους δὲ ἀπεναντίας ὅλα εἶναι καὶ ἀτελῆ καὶ ἀβέβαια μέχρι τῆς τελευτῆς τοῦ βίου. Ἡ ζωγραφία τῶν ἀρχαίων παρέχει χρώματα μᾶλλον ζωηρὰ, καὶ ὡς ἔκ τοῦ μακροῦς τῶν αἰώνων ἀνεξίτηλα· ἡ παράστασις αὐτῶν διεγείρει ἐνδιαφέρον μέγιστον καὶ γόητρα πρὸς ἀμιλλαν καὶ μίμησιν τῶν ἀρετῶν των μᾶλλον σφοδρὰ καὶ μαγνητικά, διότι τὰ πράγματα διαγράφονται ἐν τῇ φύσει καὶ ἀληθείᾳ των, ἐνῶ τὰ σύγχρονα πάθη παραμορφοῦν συνήθως εἰς τοὺς ζώντας καὶ τὴν ἀρετὴν καὶ τὴν κακίαν.

Ἡ γνῶσις λοιπὸν καὶ μελέτη τῶν ἀρχαίων εἰκότων καὶ χαρακτήρων, εἶναι ἡ περπνοτέρα καὶ συνάμα ἡ παιδευτικώτερα πρὸς ἠθικὴν μόρφωσιν διδασκαλία· σπουδάζει τις εἰς αὐτοὺς τὸν πρακτικὸν ἄνθρωπον· βλέπει τὴν ἀρετὴν καὶ τὸ ἐλάττωμα δρῶντα καθ' ὅλας τὰς ποικιλίας καὶ ἐνεργείας τοῦ βίου, ἀνακεφαλαιουμένας ἐν μικρογραφίᾳ· ἐξ αὐτῶν μαθαίνει καὶ τὸ κακὸν νὰ ἀποστρέφεται, καὶ τὴν πολιτείαν του νὰ ρυθμίζῃ πρὸς ἐπιδίωξιν μόνου τοῦ ἀγαθοῦ, διὰ τῆς πράξεως τοῦ ὁποίου καὶ τὸν ὑψηλὸν τοῦ καθήκοντος νόμον ἐπιτελεῖ, καὶ εὐεργέτης τῶν ὁμοίων του καθίσταται. Ὑπὸ τοιούτων ἀρχῶν καὶ πεποιθήσεων ἐμφορούμενοι, θέλομεν ἔκ διαλειμμάτων καταχωρεῖ ἠθι-

κάς τινας εἰκόνας καὶ χαρακτηῖρας ἀρχαίων μεγάλων ἀνδρῶν, εἴτε ἐν ἀρετῇ διαπρεφάντων, εἴτε ἐν κακίᾳ διακριθέντων. Ἐξ ἐκείνης θέλει πρὸς τοῖς ἄλλοις παρατηρεῖ τις τὸ ὕψος εἰς ὃ δύναται ὁ ἄνθρωπος ν' ἀναβῆ, ὡς ἐκ ταύτης τὸ βάθος εἰς ὃ δύναται νὰ καταπέσῃ.

Ο ΑΥΤΟΚΡΑΤΩΡ ΤΡΑΙΑΝΟΣ.

Ὁ μέγας οὗτος αὐτοκράτωρ, ἔλκων τὴν καταγωγὴν ἐξ Ἰταλῶν, ἐγεννήθη ἐν Ἰσπανίᾳ, ὅπου οἱ πρόγονοί του εἶχον ἀποκατασταθῆ. Καίτοι ἡ οἰκογένειά του δὲν ἦτο πολὺ ἀρχαία, οὔτε ἐλαμπρύνετο ὑπὸ ἀξιωμασίων πολεμικῶν κατορθωμάτων, οὐχ' ἦτο ὁμοίως διεκοσμεῖτο ὑπὸ πλείστων ἐτέρων ἀρετῶν, ἔνεκα τῶν ὁποίων καὶ εἰς τὴν τάξιν τῶν Πατρικίων ἐνεγράφη, καὶ ὁ προτελευταῖος αὐτῆς γόνος, ὁ ὁμώνυμος τοῦ αὐτοκράτορος πατὴρ, Ὑπατος ἀνηγορεύθη, καὶ ἐν τῇ ὑπὸ τοῦ Τίτου ἀλώσει τῶν Ἱεροσολύμων λίαν διεκρίθη.

Ἀνελθὼν ὁ Τραϊανὸς κατὰ τὸ 42 τῆς ἡλικίας του ἔτος ἐπὶ τοῦ Ῥωμαϊκοῦ θρόνου μετὰ τὸν θάνατον τοῦ υἱοθετήσαντος αὐτὸν Νέρβα, ἐδῆλωσεν ἐκ προοιμίων, ὅτι οὐδεὶς ὑπ' αὐτοῦ ἔθελεν ὑποστῆ θάνατον, ἢ ἄλλως πῶς κακοποιηθῆ. Ἀνέπτυξε δὲ ἐκ τότε τοιαύτας καὶ τόσας ἀρετὰς ἐν πολέμῳ καὶ ἐν εἰρήνῃ, οἷας καὶ ὅσας οὐδεὶς ποτε ἐκ τῶν προκατόχων του, ἢ ἴσως καὶ τῶν διαδόχων του, διετρέψωσεν. Ἀνδρεῖος καὶ ἰκανώτατος ἐν πολέμῳ στρατηγός, κατετρόπωσε πάντας τοὺς πολεμίους τοῦ κράτους, ἐπεκτείνας τὰ ὄριά του μέχρι τῶν Ἰνδιῶν. « Ἄχρισ αὐτῶν, λέγει ὁ Εὐ- » τρόπιος, ἐχώρησεν Ἰνδῶν καὶ τῆς Ἐρυθρᾶς καλου- » μένης θαλάσσης. » Ἄριστος καὶ ἀγαθοπροαίρε-

τος ἐν εἰρήνῃ πολιτικός, εἰσήγαγε πλείστας ὄσας ἀναγκαίας μεταβολάς, ἐξ ὧν πάντες ἐνέμοντο ἀφθονα τὰ εὐεργετήματα χρηστῆς πολιτείας καὶ ἐναρέτου Ἡγεμόνος.

Ἵψηλὸς καὶ εὐρωστος τὸ σῶμα, ἡμιπολιὸς τὴν κόμην, εἶχε καὶ ἐπὶ τοῦ προσώπου τόσας ἐσπαρμένας χάριτας καὶ τοιοῦτον μεγαλεῖον, ὥστε ἐν τῇ ὑπερμεσοῦσῃ αὐτοῦ ἡλικίᾳ, δὲν ἐφείλκεν ἀπλῶς, ἀλλ' ἐπέβαλλε τὸν σεβασμόν. Δὲν ἦτο μὲν εὐπαιδευτος, πλὴν ἢ μὲ τὰ ἄπειρα δῶρά της καταπλουτήσασα αὐτὸν ἀγαθοεργὸς φύσις, ἀνεπλήρως τὴν ἔλλειψιν τῶν γραμμάτων. Ἐνεκα τούτου κύνόει καὶ ἐνεθάρρυνε τοὺς πεπαιδευμένους, τοὺς ἀληθεῖς φιλοσόφους καὶ συγγραφεῖς, καὶ πάντας ὄσους διεκρίνοντο εἰς τὰς ὡραί- ας καὶ ὠφελίμους τέχνας. Φύσει ἐνεργητικὸς καὶ ἀκούραστος, εἶχε καὶ ὀλίγον τὸν ὕπνον, καὶ ἐτι ὀλιγωτέρας τὰς ἀνέσεις, ἐξ ὧν ἀπετρέπετο καὶ ἐκ τῶν μεγάλων καὶ πολυειδῶν ἀσχολιῶν του.

Εἰς τὰς ἐκστρατείας ὠδεύε πεζὸς ἐπὶ κεφαλῆς τοῦ στρατοῦ, συνέτρωγε μετ' αὐτοῦ, συνεμερίζετο τὰς κακουχίας του, ἀντεῖχεν ἐπίσης καὶ εἰς τὸ ψύχος καὶ εἰς τὴν ζέστην, ὑπέφερε τὴν πείναν καὶ τὴν δίψαν, ἐπεσκέπτετο, ἐπαρηγόρει καὶ περιέθαλπε τοὺς στρατιώτας εἰς τὰς ἀσθενείας των· τοιοῦτοτρόπως ἐνέπνευεν εἰς αὐτοὺς θάρρος καὶ ἐφείλκε τὴν ἀγάπην των· ἐγνώριζεν ὅλους τοὺς ἀρχαίους στρατιώτας καὶ ἐκάλει αὐτοὺς κατ' ὄνομα, ἐγκωμιάζε τὰς καλὰς αὐτῶν πράξεις, ὑπερύψωνε τὴν χρηστὴν διαγωγὴν των, συνωκειοῦτο μετ' αὐτῶν, καὶ ἐν τούτοις ἐτήρει ἀκριβῆ καὶ αὐστηρὰν πειθαρχίαν· συνέπεια αὕτη τῆς δικαιοσύνης του, τῶν πολλῶν ἀρετῶν του καὶ τοῦ μεγάλου πρὸς αὐτὸν σεβασμοῦ. Ψυχρὸς καὶ ἀτρόμητος

ἐν ὥρᾳ μάχης, ἐπεικῆς καὶ γενναῖος μετὰ τὴν νίκην τὰ ἔχνη τῶν πολέμων του δὲν ἦσαν καταστροφαὶ βαρβάρου κατακτητοῦ, ἀλλὰ τρόπαια εἰρήνης καὶ οἰκοδομαὶ πόλεων. « Πόλεις γοῦν, λέγει ὁ μνησθεὶς Εὐ- » τρόπιος, ὑπὲρ τὸν Ῥῆνον ἐν μέσοις ἐδείματο τοῖς » Γερμανοῖς » ὁμοίως δὲ ἀνήγειρε καὶ εἰς τὴν Δακίαν καὶ τὴν Ἀσίαν. Ἐπινόημα τῆς μεγαλοφυΐας του ἦτο καὶ ἡ ἐκ μεγάλων τετραγώνων λίθων, κατασκευασθεῖσα ἐπὶ τοῦ Δουνάβεως περίφημος καὶ θαυμασία Γέφυρα, στηριζομένη ἐπὶ 20 ἀψίδων, ἐκάστης τῶν ὁποίων ἡ ἀπόστασις ἐκ τῆς ἐτέρας ἦτον 70 ποδῶν, τὸ πλάτος 60 καὶ τὸ ὕψος ἀνώτερον τῶν 200. Ἴσως ἤθελε σώζεσθαι μέχρι τῶν ἡμερῶν μας, ἐὰν δὲν ἐκρημνίζετο, ὡς τινες νομίζουν, ἐξ ἀντιζηλίας ὑπὸ τοῦ διαδεξαμένου αὐτὸν Ἀδριανοῦ.

Ἐν τοῖς διαλείμμασι τῶν ἀνακωχῶν τῶν πολέμων, ἡ τῆς ἀποκαθιστανομένης εἰρήνης, ἠσχολεῖτο εἰς τὴν ἐσωτερικὴν τάξιν, ἢ εἰς καλλωπισμούς καὶ εἰς τὴν μεταρρύθμισιν τῶν νόμων. Κατήργησε πρῶτον τὸν περὶ κατασκόπων, ὅστις ἐπέκειτο κατὰ τῶν πολιτῶν ὡς τὸ ξίφος τοῦ Δαμοκλέους. Ἀνακηρύξας τὸ ἔργον τῶν μαστίγων ἐκείνων ὡς ἀτιμον καὶ ὀλέθριον εἰς τὴν κοινωνίαν, ἀπήλλαξε τὴν πρότερον καταδιωκομένην ἀρετὴν καὶ εὐπορίαν ἐκ τοῦ διηνεκοῦς φόβου τοῦ φθόνου καὶ τῆς συκοφαντίας. Ἠλάττωσε τὰ βάρη τοῦ λαοῦ καὶ λαβῶν ὑπὸ τὴν προστασίαν του ἅπαντας τοὺς πτωχοὺς τῆς Ἰταλίας, περιέθαλπε καὶ ἀνέτρεφε τὰ τέκνα των. Ἐμετρίασε τὴν ἐν ταῖς ἐγκληματικαῖς δίκαις αὐστηρότητα τῶν ποινῶν, καὶ ἀπηγόρευσε τὴν κατὰ ἀπόντων καταδίωξιν. Προῖόν τῆς φιλανθρώπου καρδίας του ἦτο καὶ τὸ καταχωρηθὲν εἰς τὰς Πανδέκτας ὠραῖον νομικὸν ἀξίωμα:

« ὅτι οὐδεὶς ἐπὶ τῇ βάσει ὑπονοιῶν πρέπει νὰ καταδικάζεται, διότι προτιμότερον εἶναι ν' ἀπολυθῇ ὁ » πταίστης, παρὰ νὰ καταδικασθῇ ὁ ἀθῶος. De su- » spicionibus non debet aliquis damnari. Satius enim impuni- » tum relinqui facinus nocentis, quam innocentem damnare. »

Πρὸς μὲν τὴν Γερουσίαν συμπεριεφέρετο μετ' ἄκρου σεβασμοῦ, πρὸς δὲ τὸν λαὸν μετὰ πολλῆς ἀγασθότητος. Παρατηρήσαντος δὲ τινος εἰς αὐτὸν ἡμέραν τινα, ὅτι ἦτον ὑπὲρ τὸ δέον εὐπρόσιτος, ἀπήντησεν, « ὅτι ἐφέρετο πρὸς τοὺς ἰδιώτας, ὡς ἤθελεν ἐπιθυ- » μήσει νὰ φέρηται καὶ ἕτερος αὐτοκράτωρ πρὸς αὐ- » τόν, ἂν ἦτον ἰδιώτης. » Εἰς τὰ ὑπατά ἀξιώματα ἀνεβίβαζε πάντοτε τὴν ἱκανότητα καὶ τὴν ἀρετὴν. Εἰς τινα περίστασιν, καθ' ἣν ἀνηγόρευεν Ἐπαρχον τοῦ Πραιτωρίου τὸν Σαβουράνον, καὶ κατὰ ἀρχαῖον ἔθιμον τοῦ προσέφερε τὸ ξίφος, εἶπε πρὸς αὐτόν. « Μεταχειρίσου τὸ ξίφος τοῦτο ὑπὲρ ἐμοῦ, ἐὰν ἐπι- » τελῶ τὸ καθήκόν μου, καὶ κατ' ἐμοῦ ἐὰν ἐλλείπω » ἐξ αὐτοῦ. »

Ἐκτὸς ὅμως τῶν ἐξόχων στρατιωτικῶν καὶ πολιτικῶν αὐτοῦ ἀρετῶν, διεκοσμεῖτο καὶ ὑφ' ὅλων τῶν ἀστυκῶν ἢ ἰδιωτικῶν. Πρᾶος, φιλάνθρωπος, μετριοφρων, ἀπλοῦς, εἰλικρινῆς, γενναῖος καὶ μεγαλόδωρος, εὐηργέτει τοὺς πάντας καὶ οὐδένα ἐμίσει ἐκτὸς τῶν κακῶν. Ἡ δικαιοσύνη, ἡ φρόνησις, ἡ ὀξύνοια, καὶ ἡ ἀφιλοκέρδειά του, διήγειρον καὶ τῆς Γερουσίας καὶ τοῦ πλήθους τὴν ἀγάπην καὶ τὸν θαυμασμόν. Τοσοῦτον δὲ κατεδέσποζε τὰ πάθη του, ὥστε οὐδέποτε ὠργίζετο. Ὑπεδέχετο τοὺς ἐξόχους ἀνδρας μετὰ γοητευτικῆς εὐγενείας, καὶ πολλάκις κατ' ἀντίθεσιν τῶν προκατόχων του, οἵτινες περιέμενον ἀκίνητοι τοὺς προσερχομένους καὶ ἐπρότεινον εἰς αὐτοὺς τὴν χεῖρα

εις ἀσπασμόν, ὁ Τραϊανὸς ἐπροχώρει πρὸς ἐκείνους, τοὺς ἐνηγκαλίζετο καὶ κατησπάζετο. Ἡ οἰκειότης αὐτῆ, τεκμήριον τῆς ἀγαθότητός του, καθίστανεν αὐτὸν μᾶλλον μέγαν καὶ σεβαστόν. Ἐχθρὸς τῶν ἐπιδείξεων καὶ τῆς πολυτελείας, περιωρίζετο εἰς ἀπλοὺς περιπάτους καὶ φιλικὰς τινὰς συναναστροφάς, τὰς ὁποίας ἀρτύνων διὰ τῆς ἰλαρᾶς καὶ πνευματώδους συμπεριφορᾶς του, καθίστανε καὶ λίαν τερπνὰς καὶ χαριεστάτας.

Τὰ καθήκοντα τῆς φιλίας ἐπετέλει μετὰ σπανίας ἀκριθείας, διότι ἐθεώρει τοὺς φίλους ὡς ἴσους καὶ ἀδελφοὺς· ἔζη μετ' αὐτῶν λίαν οἰκείως, τοὺς ἐπεσκέπτετο συνεχῶς, ἐξήρχετο μετ' ἐκείνων ἐφ' ἀμάξης, συνέτρωγεν εἰς τοὺς οἴκους των καὶ ἐγνώριζε νὰ κάμνη ἀρίστην ἐκλογὴν. Οἱ ἔχοντες τὴν τιμὴν νὰ ᾔναι φίλοι του, ἐμιμοῦντο καὶ τὰς ἀρετάς του, διότι πάντες ἦσαν, εἰλικρινεῖς, εὐθεῖς, δίκαιοι καὶ ἀγαθοὶ πολῖται.

Πλὴν ἀτυχῶς μεταξὺ τῶν πολυτίμων καὶ ἀπαρμιλλῶν ἀρετῶν, παρεισήγοντο καὶ τινὰ ἐλαττώματα, ὡς διὰ νὰ μαρτυρήσωσιν, ὅτι οὐδεὶς ἐντὸς τῶν θνητῶν δύναται νὰ εὗρεθῆ τέλειος τύπος. Ἐκατηγορεῖτο ὑπὸ τινῶν ὡς γαστρίμαργος, οἰνοπότης καὶ ἐπιρρέπης πρὸς ἀθεμίτους ἔρωτας. Ἡ βαρυτέρα ὁμως καὶ ἀδιαφιλονείκητος κατ' αὐτοῦ κατηγορία, εἶναι ὅ κατὰ τῶν Χριστιανῶν καταδιωγμὸς, ὃν τινες ἀποδίδουν οὐχὶ εἰς σκληρότητα χαρακτῆρος, ἀλλ' εἰς ἄγνοιαν τῶν ἀρχῶν καὶ τῶν δογμάτων τοῦ Χριστιανισμοῦ, ἅτινα ἐνόμιζεν ἐπιβλαβῆ καὶ ἀνατρεπτικὰ, διότι μόλις ἐπληροφορήθη ὑπὸ Πλινίου τοῦ νεωτέρου Ἀνθυπάτου τῆς Βιθυνίας, καὶ τοῦ Τιβεριανοῦ Διοικητοῦ τῆς Παλαιστίνης, ὅτι ἡ κυριωτέρα τῶν χριστιανῶν

λατρεία ἦτο νὰ πιστεύωσι τὸν Χριστὸν ὡς θεὸν, καὶ νὰ ὑπόσχωνται ἐνόρκως ν' ἀπέχωσιν ἀπὸ πᾶσαν κακὴν πράξιν, διέταξε παραχρῆμα τὴν παῦσιν τοῦ καταδιωγμοῦ.

Καὶ ἐν τούτοις μ' ὄλας αὐτὰς τὰς ἀτελείας, αἵτινες εἶναι βεβαίως τόσαι κηλίδες διεσπαρμέναι μεταξὺ τῶν λαμπρῶν ἀρετῶν, ὁ Τραϊανὸς θέλει εἶσθαι πάντοτε εἰς τῶν ἐντελεστέρων τύπων μεγάλου καὶ ἐναρέτου Ἡγεμόνος. Εἶναι καὶ κατὰ τὸν Μοντεσκιὼ « le plus propre à honorer la nature humaine et re- » présenter la divine. » Ἀπεβίωσεν εἰς τὴν Κιλικίαν κατὰ τὸ 63 ἔτος τῆς ἡλικίας του, καὶ μεταφερθεὶς εἰς τὴν Ῥώμην ἐτάφη ἐντὸς τῆς πόλεως ὑπὸ τὴν ἐν τῷ ὀνόματί του ἐγερθεῖσαν καὶ εἰσέτι σωζομένην περίφημον στήλην· τιμὴ μεγάλη εἰς μόνον αὐτὸν ἀπονεμηθεῖσα, διότι οὐδεὶς, κατὰ τὸν νόμον τῶν XII Πινάκων, ἐδικαιοῦτο νὰ ταφῆ ἐντὸς τῆς πόλεως. Ταιαύτη δὲ ἀπέμεινε μνήμη αὐτοῦ, ὥστε ὁσάκις μετὰ ταῦτα ἡ Γερουσία ἀνηγόρευεν ἐν τῷ Βουλευτηρίῳ νέον αὐτοκράτορα, ἀνεφώνει καὶ ταῦτα « Εὐτυχέστε- » ρος Αὐγούστου καὶ Τραϊανοῦ βελτίων. »

ΕΠΙΣΤΟΛΗ Α΄ ΠΡΟΣ ΓΛΑΥΚΩΝΑ

ΑΠΟΤΡΕΠΤΙΚΗ.

- * Όταν γὰρ ἤδῃς τὰς λόγους, φρονῶν κακῶς
- * Πείθη τὸ πλῆθος, τῆ πόλει κακὸν μέγα.
- * Ὅσοι δὲ σὺν νῶ χρηστὰ βουλευοῦσ' αἰεὶ,
- * Κἂν μὴ παραυτίκ' αὐθις εἶσι χρήσιμοι
- * Πόλει, θεᾶσθαι δ' ὧδε χρὴ τὸν προστάτην
- * Ἴδόνθ' . . . . . (Εὐριπ. Ὀρέστ.) *

Πρὸ πολλοῦ παρετήρησα, φίλε Γλαύκων, ὅτι λίαν ἀρέσχεσαι εἰς τὰ πολιτικά, καὶ ὅτι μάλιστα δεικνύεις καὶ σὺ, ὡς ὁ ἀρχαῖος ὁμώνυμός σου, μεγίστην ἐπιθυμίαν νὰ διατρέξῃς αὐτὸ τὸ ἀκανθῶδες καὶ πολυαθλον στάδιον. Δὲν σὲ μέμφομαι, οὔτε ἀποδοκιμάζω τὰς κλίσεις σου, τὰς θεωρῶ ἀπεναντίας πολὺ ἀξιολόγους καὶ εὐγενεῖς, καίτοι δύνανται νὰ καταλήξωσιν ἴσως εἰς πολιτικὴν καὶ βεβαίαν οικονομικὴν χρεοκοπίαν.

Πλὴν ἐν μόνον πρᾶγμα ἤθελα ἀπαιτήσῃ ἀπὸ σέ, νὰ μὴ ν ἐ π ι σ π ε ὕ ῃ σ, μήπως ἐνεκα τῆς νεότητος καὶ ἀπειρίας σου, παρασυρθῇς εἰς ὀλισθηρὰ βήματα, καὶ ἀπολεσθῇς πρὶν ἔτι κάμῃς ἔναρξιν τοῦ σταδίου σου, διότι σὺ νομίζεις ὅτι αἱ θεωρίαι, ἃς ἐδιδάχθης, εἶναι ἴσως καὶ αἱ μόναι ὀρθαί, καὶ ὅτι οὐδεμίαν ἐπιδέχονται τροπολογίαν ἐν τῇ ἐφαρμογῇ, ὡς φαντάζεσαι ὅτι καὶ ὁ κόσμος ἐν τῇ κινήσει του, εἶναι ὁποῖος τὸν ἀναγινώσκεις εἰς τινὰ βιβλία. Ἄλλ' ἀπατάσαι ἀπάτην μεγάλην, διότι καὶ αἱ ἐπιστημονικαὶ θεωρίαι εἶναι ποικίλαι καὶ κατὰ τὴν ἐφαρμογὴν εὐμε-

τάβλητοι, ὡς εἶναι καὶ αἱ δοξασίαι καὶ τὰ πάθη τῶν ἀνθρώπων· καὶ ὁ κόσμος εἶναι ἐν γένει κατὰ τὴν πρᾶξιν πολύμορφος, δυσμάλακτος καὶ ἐσθ' ὅτε πολέμιος. Ἄλλο τὸ βιβλίον τοῦ σπουδαστηρίου, καὶ ἄλλο τὸ βιβλίον τοῦ κόσμου. Ἄς ἐπιστήσωμεν συντονωτέραν τὴν προσοχήν μας ἐπὶ τῶν δύο αὐτῶν ἀντικειμένων, ἐπὶ τῶν ὁποίων θέλουν περιστρέφεσθαι καὶ ἀπασαί αἱ πολιτικαὶ ἀσχολίαι σου. Καὶ πρῶτον ἃς διαλάβωμεν ἐν τῇ παρούσῃ ἐπιστολῇ περὶ τῶν ἐπιστημονικῶν θεωριῶν ἢ πολιτικῶν ἀρχῶν, τὰς ὁποίας προτίθεσαι νὰ ἐνσωματώσῃς καὶ ἐνεργοποιήσῃς.

Σὲ προλαμβάνω ὅμως ἐκ τῶν προτέρων, ὅτι εἰς τὴν ἔρευναν ταύτην, οὐδόλως διανοοῦμαι νὰ θίξω ἐξωτερικὰ ζητήματα, ἢ νὰ προβῶ εἰς ἀναπτύξεις πολιτικῶν συστημάτων, καὶ νὰ καταδείξω τούτου ἢ ἐκείνου τὴν ἀπόλυτον ὑπεροχήν, διότι κατ' ἐμὲ τὰ πολιτεύματα εἶναι, ἢ τοῦλάχιστον πρέπει νὰ ᾔηται σχετικὰ πρὸς τὴν κατάστασιν τῆς χώρας καὶ τὸ πνεῦμα τῆς ἐποχῆς των· ἀλλὰ προτίθεμαι μόνον νὰ ἀντιτάξω εἰς τὰς ἰδέας σου ἀπλᾶς τινὰς παρατηρήσεις, τὴν ὀρθότητα τῶν ὁποίων, ἂν ἐνεκα αἰρεσιακῆς πεισμονῆς, ἢ συστηματικῆς ἀποκλειστηκότητος, ἀποποιηθῆς νὰ συμμερισθῇς, δὲν δύνασαι ὅμως νὰ μὴ θεωρήσῃς αὐτὰς ἀξίας σπουδαίας καὶ ἐμβριθοῦς σκέψεως.

Σὺ ὡς ἀπόφοιτος δημοκρατικῆς τινος Σχολῆς, ἣτις ἀνάγουσα τὰς θεωρίας της εἰς ὀλίγα ἀπόλυτα δόγματα, διδάσκει καὶ ἐπιβάλλει αὐτὰ ὡς τόσα μαθηματικὰ ἀξιώματα, φρονεῖς ὅτι μόνον τὸ δημοκρατικὸν πολίτευμα, εἴτε καθ' ἑαυτὸ, εἴτε μετὰ τῆς Ὀσπονδιακῆς μορφῆς, δύναται ἀληθῶς νὰ μᾶς ἐκπολίτισῃ, καὶ νὰ μᾶς ππραγάγῃ τὸν εὐδαίμονα ἐκείνον βίον, ὃν ἐπιδιώκοντες ἀενάως, οὐδέποτε δυνάμεθα ν'

ἀπολαύσωμεν ἐξ ἑτέρου πολιτεύματος, διότι μόνη ἡ δημοκρατία, κατὰ τὰς ἰδέας σου, στηριζομένη ἐπὶ τῆς ἰσότητος, ἐνεργοῦσα διὰ τῆς ἐλευθερίας, καὶ ἐνοποιουμένη διὰ τῆς ἀδελφότητος, αἶρει τὰς ἀνισότητας, αἵτινες γεννοῦν τὰ μίση καὶ τὰς ἀλληλομαχίας, ἀποκρούει τὸν δεσποτισμὸν, ὅστις χαυνώνει τὰ πνεύματα καὶ κωλύει τὴν ἀνάπτυξιν τῶν φυσικῶν καὶ ἠθικῶν δυνάμεων, καὶ συνενώνει ἅπασαν τὴν κοινωνίαν μὲ τοὺς γλυκεροὺς δεσμοὺς τῆς ἀδελφικῆς ἀγάπης. Τὰ πλεονεκτήματα ταῦτα, ἅτινα μετασχηματίζουν τοὺς ἀνθρώπους εἰς ἀγγέλους, καὶ τὰς κοινωνίας εἰς παραδείσους, εἰς οὐδὲν ἕτερον πολίτευμα ἐνυπάρχουν.

Ὡραῖον τὸ ἐνύπνιον! Λαμπρὰ ἡ φαντασία! Πιστεύω δὲ, φίλε Γλαύκων, ὅτι ἂν τοιαύτη δημοκρατία ἦτον ἐφικτὴ, ἢ ἔστω καὶ προσπελάσιμος, οὐδ' αὐτοὶ οἱ βρασιλεῖς, οἱ ἀσπονδότεροι αὐτῆς ἐχθροὶ, ἤθελόν ποτε ἀποκρούσει αὐτήν, διότι τί πλειότερον ἠδύναντο νὰ ἀπαιτήσωσιν ἀπὸ τοῦ νὰ ζῶσιν ὡς ἄγγελοι ἐντὸς παραδείσων; Πλὴν τὰ ὠραῖα ἐνύπνια καὶ τὰ πλάσματα τῆς φαντασίας, διαλύονται ὡς καπνὸς καὶ ἰστός ἀράχνης, ἐνώπιον τῆς πραγματικότητος καὶ τῆς ὀρθοφροσύνης. Ἄς διαλάβωμεν ἐν ὀλίγοις πρῶτον περὶ δημοκρατίας, καὶ ἀκολούθως περὶ Ὁμοσπονδίας.

Ὁ ἄνθρωπος ὑπὸ οἰονδήποτε πολίτευμα διατελεῖ, ἀπομένει πάντοτε ἄνθρωπος· ἡ φύσις αὐτοῦ, ἢ ἐπιδεκτικότης, αἱ τάσεις καὶ τὰ πάθη, ἐξ ὧν ἐπηρεάζεται, οὐδέποτε ἐντελῶς μεταβάλλονται ἢ ἐξαλείφονται, ἀπλῶς μόνον κατὰ μᾶλλον ἢ ἥττον τροπολογοῦνται καὶ διαρρυθμίζονται. Ἐπομένως δύνανται μὲν αἱ τροποποιήσεις αὗται νὰ διαμορφώσωσιν οὕτως ἢ

ἀλλέως μέχρι τινὸς καὶ τὸν ἄνθρωπον, οὐχὶ ὁμῶς καὶ νὰ τὸν ἀναδείξωσιν ἀλλοίας φύσεως. Αἱ ἀνάγκαι τοῦ δύνανται νὰ μετριασθῶσιν, οὐχὶ καὶ νὰ ἐκλείψωσιν· αἱ ἐπιθυμίαι τοῦ καὶ ῥοπαί τοῦ νὰ περιορισθῶσι, οὐχὶ καὶ νὰ ἐκριζωθῶσι· τὰ ἐνστίγματα ἢ ὀρμέμφυτα καὶ αἱ δυνάμεις τοῦ νὰ φωτισθῶσιν, οὐχὶ καὶ νὰ διαγραφῶσι. Τὰς ἀληθείας ταύτας, τὰς ὁποίας ἡ φιλοσοφία οὐδόλως ἀμφισβητεῖ καὶ ὁ κοινὸς νοῦς ἀναγνωρίζει, καταμαρτυρεῖ καὶ ἅπασα ἡ ἀρχαία καὶ νέα ἱστορία τῆς ἀνθρωπότητος. Ἄλλ' ἀφοῦ ὁ ἄνθρωπος διαμένει οὐσιωδῶς οἷος εἶναι ἐν τῇ φύσει τοῦ, καὶ τροπολογοεῖται μόνον κατὰ μᾶλλον ἢ ἥττον ἐν τῇ ἀναπτύξει τοῦ, ὑπολείπετε ἤδη νὰ μάθωμεν, ἂν ὑπὸ τὸ κράτος ἐνὸς μόνου, ἢ καὶ ἑτέρων πολιτευμάτων, δύνανται ἐπίσης καλῶς νὰ μορφωθῇ, καὶ ἐκπολιτιζόμενος νὰ ἀπολαύσῃ κατὰ τὸ ἐφικτὸν, τὴν εὐδαιμονίαν ἐκείνην, ἣτις εἶναι τὸ ἀντικείμενον τῶν διηνεκῶν ἀγώνων τοῦ.

Ἐὰν ἐκλάβωμεν τὸν πολιτισμὸν κατὰ τὴν κοινῶς παραδεδεγμένην καὶ ὀρθοτέραν αὐτοῦ ἔννοιαν, ἣτις ἀνάγει αὐτὸν εἰς τὴν ἐντελεστέραν τοῦ ἐσωτερικοῦ καὶ ἐξωτερικοῦ ἀνθρώπου ἀνάπτυξιν, ἢ δι' ἄλλων λόγων εἰς τὴν πληρεστέραν τοῦ ἀτόμου καὶ τῆς κοινωνίας πρόσοδον καὶ μόρφωσιν, ὀφείλομεν ἀδιστακτικῶς νὰ ὁμολογήσωμεν, ὅτι ἀμφότερα ταῦτα, τὰ τὸν πολιτισμὸν συναποτελοῦντα στοιχεῖα, εὐκολώτερον καὶ ταχύτερον ἴσως ἐπιτυγχάνονται ὑπὸ τὸ κράτος τῶν θεσμῶν ἐκείνων, οἵτινες παρέχουν πλειοτέρας ἐγγυήσεις πρὸς τὴν ἐλευθέραν ἐξάσκησιν τῶν φυσικῶν καὶ ἠθικῶν δυνάμεων τοῦ ἀτόμου καὶ τῆς κοινωνίας. Τοιούτους δὲ θεσμοὺς δυνάμεθα ν' ἀνεύρωμεν μᾶλλον ἔσως εἰς τὸ καθαρὸν, πλὴν μέτριον δημοκρατικόν, παρὰ εἰς οἰονδήποτε ἕτερον πολίτευμα. Τὰ θεμελι-

ἔδῃ ἢ ἀρχικὰ τούτου δόγματα, εἶναι βεβαίως τὰ ἐλλογώτερα, καὶ πρὸς τὰ δίκαια τοῦ ἀνθρώπου μᾶλλον συνάδοντα· ἤθελον δὲ εἶσθαι καὶ τὰ εὐαγγελικώτερα, εἴαν διετήρουν μὲν τὴν ἐλευθερίαν, πλὴν εἰσήγαγον ἀντὶ τῆς ἰσότητος καὶ ἀδελφότητος τὴν ἀγάπην, περιλαμβάνουσιν ἀμφοτέρας τούτας, καὶ τὴν σὺνεσιν, ἀνευ τῆς ὁποίας οὐδὲν εὐοδοῦται, διότι τότε ἢ μὲν ἐλευθερία ἤθελεν ἀντιπροσωπεύει διὰ μιᾶς Βουλῆς τὴν κυριαρχίαν καὶ τὴν κίνησιν τοῦ λαοῦ· ἢ δὲ σύνεσις διὰ μιᾶς Γερουσίας τὴν πεφωτισμένην πείραν καὶ τὰ πολιὰ ἤθη· ἢ δὲ ἀγάπη διὰ μιᾶς Πατρικῆς κυβερνήσεως τὴν ἴσην στοργὴν καὶ γλυκύτητα τῶν ἀγαθῶν γεννητόρων πρὸς τὰ ἴδια τέκνα.

Ἄλλ' ἐν τούτοις δὲν δυνάμεθα βεβαίως νὰ ἀρνηθῶμεν, ὅτι καὶ ὑπὸ τὸ κράτος ἐτέρων πολιτευμάτων, προήχθησαν ἐπίσης ἀμφοτέρα τὰ στοιχεῖα ἐκεῖνα τοῦ πολιτισμοῦ· ἐντεῦθεν ἴσως προέκυψαν καὶ αἱ ἀντίθετοι δοξασαί, καὶ συμπάθειαι ὑπὲρ τοῦ ἑνὸς ἢ τοῦ ἐτέρου πολιτεύματος· ἐντεῦθεν ἴσως ἀνεφύησαν καὶ τὰ διάφορα πολιτικά συστήματα, ἅτινα διαιροῦν τοὺς δημοσιολόγους. Ἄφοῦ ποικίλα ἢ καὶ πολέμια αἷτια παράγουν εἰς ἐτέρους τόπους καὶ ἐποχάς, τὸ αὐτὸ κατὰ μᾶλλον ἢ ἥττον ἀποτέλεσμα, δὲν δυνάμεθα νὰ μὴν ἀναγνωρίσωμεν τὴν ἐπ' αὐτοῦ θετικὴν καὶ ἀνάλογον πάντων πρὸς τὸν πολιτισμὸν ἐπίδρασιν.

Ἄν ὁ Κρής ὑπὸ τὸ ἀρχαῖον μοναρχικὸν πολίτευμα, ἢ ὁ Σπαρτιάτης ὑπὸ τὸ κυρίως ἀριστοκρατικόν, ἀνεπτύχθησαν ὡς ὁ Ἀθηναῖος ὑπὸ τὸ δημοκρατικόν· ἂν ὁ Ῥωμαῖος ἐπὶ τῆς ἀρχαίας βασιλείας καὶ τῆς μεταγενεστέρως αὐτοκρατορίας, ἐπολιτίσθη ὡς ὁ ἐπὶ τῆς δημοκρατίας· ἂν ἅπασαι αἱ διάφοροι αὐταὶ γῶραι, εἶχον ὡς ἀναγκαῖον συστατικὸν τῆς προόδου αὐτῶν τὴν

δουλείαν· ἂν καὶ σήμερον ὁ ἀριστοκρατούμενος Ἄγγλος, προάγεται καὶ ἀνευ τῆς εἰλωτίας, μᾶλλον ἴσως καὶ ἀπὸ τὸν δημοκρατούμενον καὶ τὴν δουλείαν παραδεχόμενον Ἀμερικανόν, καθίσταται πρόδηλον καὶ ἡλίου μάλιστα φαινότερον, ὅτι ὁ πολιτισμὸς τῶν ἐθνῶν, καὶ ἡ ἐξ αὐτοῦ προκύπτουσα εὐδαιμονία, δύνανται ἐπίσης νὰ ἐπιτευχθῶσιν ἀναλόγως ὑπὸ τὸ κράτος οἰουδήποτε πολιτεύματος, ἐκτὸς τοῦ τυραννικοῦ, τὸ ὅποιον εἶναι ἢ ἀρνήσις πάσης προόδου, καὶ ὅτι οὐδεὶς ὑπάρχει ἀποχρῶν λόγος, ὅπως καταδικάσωμεν καὶ ἐντελῶς ἀποκλείσωμεν, ἂν ἐξαρτᾶτο καὶ ἀπὸ ἡμᾶς, ὅλα τὰ ἄλλα χάριν μόνου τοῦ δημοκρατικοῦ. Τοῦτο ἡδυνάμεθα ἴσως νὰ θεωρήσωμεν ὡς τὴν τελευταίαν (ultima ratio) καὶ ἐντελεστέραν πολιτικὴν ἔκφρασιν καὶ μορφήν τῶν ἐξευγενισμένων λαῶν, οὐχὶ ὁμως καὶ ὡς τὴν μόνην, καὶ ἐν παντὶ χρόνῳ καὶ τόπῳ κατάλληλον.

Ἡ δημοκρατικὴ πολιτεία ὡς ἐκ τῆς φύσεώς της, εἶναι, καθὰ φρονεῖ καὶ σοφὸς τις δημοσιολόγος, λίαν ζηλότυπος τῆς κυριαρχίας της, ἢν προτίθεται καὶ ὡς ἀπολαυὴν καὶ βραβεῖον τῶν ἀγώνων της. Διὰ τὴν ἀσφάλειαν καὶ τὴν ἐξάσκησιν αὐτῆς, τὰ πάντα ἐγκαταλείπουν οἱ πολῖται· ἐπιδιώκουν μᾶλλον Ἄρχας καὶ Ἐξουσίας, καὶ οὐδόλως ἀνησυχοῦν περὶ ἐτέρων ἐγγυήσεων· οὔτε περὶ ἀνέσεως ἢ τάξεως, οὔτε περὶ οἰκονομίας ἢ φρονήσεως μεριμνοῦν. Τὰ ἀγαθὰ ταῦτα ἀρυόμενα ἐκ τοῦ βαθμοῦ τῆς νοημοσύνης καὶ τοῦ πολιτισμοῦ των, ἀνευρίσκουν εἰς ἑαυτούς. Εἰς ἀνδρας ἔχοντας τὴν συνείδησιν τῆς δημοκρατικῆς κυριαρχίας, οὐδὲν εἶναι γλυκύτερον καὶ προσφιλέστερον ταύτης καθόσον κολακεύονται, ὅτι δι' αὐτῆς ἐξασκοῦν μεγίστην ἐπιρροὴν ἐπὶ τῆς τύχης καὶ τοῦ